

Riksbankens företagsintervjuer

MAJ 2010

■ Riksbankens företagsintervjuer i maj 2010

Återhämtning på bred front, men ny finansiell oro

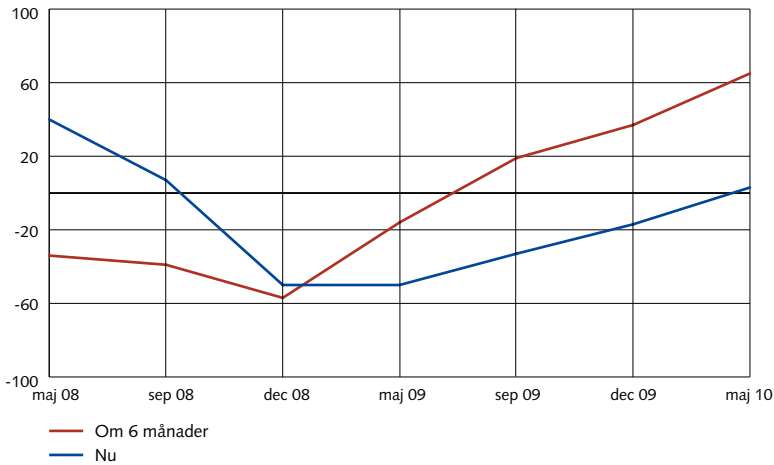
Riksbankens företagsintervjuer i maj visar att återhämtningen i ekonomin efter krisen fortsätter på en bred front.¹ Enligt företagen ökar såväl produktion, orderingång som sysselsättning, men det är fortfarande långt kvar till den efterfrågesituation som rådde innan krisen. För exportföretagen är det den låga efterfrågan från Europa som främst håller tillbaka utvecklingen, medan marknaderna i bland annat Asien visar på god tillväxt. Den största oron för konjunkturutvecklingen är kopplad till eventuella följdverkningar av de statsfinansiella problemen inom EMU-området. Mer än hälften av företagen var oroliga för att konjunkturutvecklingen kan komma att försvagas. Stigande råvarupriser bidrar till att företagen nu avser att höja priserna mer än under föregående år.

Den allmänna bilden som företagen ger av konjunkturen är att den har fortsatt att röra sig uppåt från en låg nivå under det senaste halvåret, vilket illustreras i diagram 1.

Den snabbaste uppgången finns inom industrin men man kan också se en tydlig tillväxt för byggföretagen. För handeln ser konjunkturläget ut att vara fortsatt bra och här finns också förväntningar på att detta läge kommer att bestå. Företagen inom tjänstesektorn förväntar sig i allmänhet att konjunkturen kommer att förbättras under det närmaste halvåret.

1 Riksbankens intervjuer med företagen ägde rum i maj 2010. Samtliga 62 utvalda företag intervjuades. För en utförligare redovisning av undersökningens syfte, metod och urval med mera, hänvisas till "Utformningen av Riksbankens företagsintervjuer", 2009-02-02 tillgänglig på Riksbankens webbplats www.riksbank.se under rubriken Press & Publicerat/Rapporter. Av denna framgår bl.a. att urvalet av företag inte är representativt för näringslivet som helhet utan inriktat mot större företag samt att sektorerna industri, bygg och handel är överrepresenterade.

Diagram 1. Omdöme om konjunkturläget nu och om ett halvår
Nettotal

Anm. Viktade nettotal baserade på antalet anställda i Sverige hos de intervjuade företagen. Frågan avser företagens omdöme om konjunkturläget nu och om sex månader. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett att konjunkturläget är (föväntas bli) bra (bättre) respektive dåligt (sämre).

Källa: Riksbanken

"Efterfrågan är god just nu men vi känner oro för vad turbulensen kan leda till" är en typ av kommentar som speglar många företags uppfattning om den nya statsfinansiella oron inom EMU. Det finns alltså i grunden en optimism men det finns också en oro för att uppgången vilar på en bräcklig grund. Sviterna av den nyss genomlidna krisen efter Lehman Brothers konkurs lever till viss del fortfarande kvar. Dessutom är den statsfinansiella krisen i Europa svårbedömd. Farhågorna är stora att den kan komma att få återverkningar som gör att takten i återhämtningen ytterligare dämpas.

STÖRRE RISKER ÄN "NORMALT"

Vid intervjuerna i maj ombads företagen att ange vilka risker de såg med konjunkturutvecklingen och hur allvarliga de uppfattade dessa risker vara. Cirka 60 procent av företagen angav att riskerna var större än normalt, cirka 35 procent att de var normala medan endast cirka 5 procent ansåg att de var mindre än normalt. Av tabellen nedan framgår vilka risker företagen nämnde.

Tabell 1. Vilka risker ser Ni förknippade med konjunkturutvecklingen för Ert företag?

	Procent
Finansiell oro inom EMU	52
Kommande räntehöjningar	18
Valet i september	13
Övriga risker (Problem med kreditförsörjningen, snabb råvaruprisuppgång, den starka kronan)	17

Oron för effekter av de statsfinansiella problemen i EMU-området fick som synes ett omedelbart och mycket kraftigt genomslag då ungefär hälften av företagen nämnde detta som en risk. Många var bekymrade för att efterfrågan skulle kunna hämmas via psykologiska mekanismer både i Sverige och internationellt samt via finanspolitiska åtstramningar utomlands. Andra betonade risker för den framtida kreditförsörjningen på grund av denna statsfinansiella oro.

Övriga faktorer som många företag tog upp var framtida räntehöjningar och riksdagsvalet i september. Det var framförallt inom handeln som många företag var oroadade för att efterfrågan skulle minska om hushållens konsumtionsutrymme begränsas av räntehöjningar. Oron inför riksdagsvalet var främst kopplad till svårigheter att bedöma vilka spelregler som kan komma att gälla framöver.

Andelen företag som bedömde risken som större än normalt var ungefär densamma inom de olika sektorerna.

Fler än hälften av företagen ansåg riskerna vara större än normalt. Resultatet är svårtolkat eftersom det är första gången frågan ställs. Man bör således se denna oro i ljuset av de gångna årens finansiella kris.

REKYL UPPÅT INOM INDUSTRIEN

Inom industrin är konjunkturuppgången påtaglig och i denna undersökning är det betydligt färre företag som uppger att den nuvarande konjunkturen är dålig jämfört med i undersökningen i december. *"Det ser ljusare ut, en kraftig vändning har skett"* är ett uttalande som kommer från stålindustrin. En annan indikation på att konjunkturen förbättrats kom från skogs- och pappersindustrin: *"Emballageförsäljningen är en bra konjunkturmätare och där ser vi en förbättring sedan 4–6 veckor"*.

Man måste dock ha i minnet att återhämtningen kommer från mycket låga nivåer och att den snabbaste uppgången sker inom de branscher där nedgången var som störst under krisen. För enskilda företag var produktionen extremt låg under vissa perioder. Ordergång och produktionsvolymerna ökar nu återigen och förväntas

fortsätta att göra så för merparten av företagen. Exportföretagen ger en bild av att det successivt sker en återhämtning i omvärlden. Asien(främst Kina) följt av Sydamerika visar på en fortsatt god tillväxt. USA börjar också röra på sig medan Europa allmänt sett är svagt med undantag för Norden och Tyskland.

Inom en del branscher oroar man sig dock för att delar av den ökade efterfrågan kan vara tillfällig och kopplad till en lageruppbyggnad efter den omfattande lageravvecklingen under krisen.

Företagens produktion ligger i allmänhet långt under kapaciteten. Huvudintrycket är att de utan större svårigheter skulle kunna öka sin produktion om efterfrågan ökade. Vid intervjuerna påpekade också flera större verkstadsföretag att efterfrågan på deras produkter normalt ligger sent i konjunkturcykeln.

Under krisen skar industrin bort ett stort antal anställda. Många stora industriföretag ser huvuddelen av dessa nedskärningar som bestående eftersom man ofta lyckats effektivisera sina produktionsprocesser. För de företag som åter ökar sin personal handlar det vanligtvis om en begränsad ökning. Det kan dock konstateras att det är en markant skillnad mellan företagens förväntningar i december och deras svar i maj. Det är betydligt fler företag som nu uppger att antalet anställda har ökat jämfört med förväntningarna i december.

EN FORTSATT LÅG INVESTERINGSNIVÅ

I allmänhet indikerade industriföretagen i maj fortsatt fallande investeringar för det närmaste halvåret. Denna typ av svar har industrin lämnat sedan den finansiella krisen startade under hösten 2008. Dessförinnan, det vill säga under högkonjunkturen, togs många investeringsbeslut inriktade på ökad produktionskapacitet, medan inriktningen därefter har varit mot ersättnings- eller rationaliseringsinvesteringar.

Svaren från några företag avviker dock från detta mönster. Nu i maj fanns det konkreta planer på nyinvesteringar för expansion inom delar av stål-, skogs- och fordonsindustrin.

Investeringsbeslut är i sin tur ofta beroende av extern finansiering. De stora och medelstora företag som dominerar denna undersökning uppgav för egen del att finansieringsmöjligheterna nästan hade normaliserats, men att andra mindre företag fortfarande kan ha problem med att få låna hos bankerna. Det är därför möjligt att investeringsutvecklingen kan hämmas för mindre företag om de har problem med sin externa finansiering. Generellt pekar företagens svar och kommentarer mot en fortsatt låg investeringsnivå under det kommande halvåret.

INDUSTRIN VÄNTAS HÖJA SINA PRISER

Under den gångna krisen har företagen kraftigt minskat sina kostnader genom neddragningar av personal och effektiviserade produktionsprocesser. Att en övervägande del av företagen ändå betecknar sina nuvarande vinstnivåer som otillfredsställande beror framförallt på fortsatt lågt kapacitetsutnyttjande. Till en viss del beror det också på att man den senaste tiden har sett markant höjda priser på insatsvaror (råvaror) som metaller, trävaror med mera.

Industrin upplever nu ett tryck uppåt på priserna på insatsvaror efter en period med i stort sett oförändrade eller till och med fallande priser. Det gäller framförallt inom järn- och stålindustrin där priserna på råvaror har stigit kraftigt under senare tid och förväntas fortsätta att göra det. *"En tydlig korrelation mellan Kinas utveckling och prisökningar på kol och järnmalm"* är ett uttalande från ett företag som beskriver hur bristen på råvaror gör att priserna stiger.

De stigande stålpriserna beror i sin tur på att järnmalmen stigit kraftigt i pris. Vid intervjuerna var flera företag dessutom bekymrade över planer på en övergång från års- till kvartalspriser på järnmalm. Senare uppgifter tyder dock på att svensk stålindustri även i fortsättningen kommer att ha tillgång till årsavtal för järnmalmsleveranserna.

Även inom skogsindustrin beskriver företagen en utveckling med ett stort kostnadstryck på råvarusidan. För pappersindustrin har råvarukostnaderna stigit på returpapper och massa efter en period av fallande priser. Det hänger samman dels med att Kina har ökat sin import och dels med att tillväxten sakta börjar skjuta fart i viktiga länder, framförallt USA och Tyskland. En återhämtning märks också tydligt inom området förpackningsmaterial som ligger tidigt i konjunkturcykeln.

EN LÅNGSAM, MEN TYDLIG, TILLVÄXT INOM BYGGSEKTORN

De stora byggföretagen tror inte på någon snabb återhämtning utan ser en gradvis förbättring av konjunkturläget där såväl byggande som orderingång successivt ökar. Den långa och kalla vintern bidrog till att en stor del av de planerade projekten försenades, vilket i sin tur hade effekt på byggproduktionen och ledde till ett svagt första kvartal för många av dessa företag. Konjunkturläget ser därför bättre ut i maj samtidigt som merparten av företagen betonar att osäkerheten för en konjunkturkänslig bransch som byggbranschen är stor.

ÖKAD EFTERFRÅGAN PÅ BOSTÄDER

Byggföretagen presenterar en relativt splittrad bild av utvecklingen i de olika segmenten på denna marknad. Under de senaste åren har

bostadsbyggandet minskat kraftigt, men i och med att efterfrågan på bostäder nu har ökat börjar byggandet komma igång igen. Bostadsbyggandet är därmed det segment som ökar mest, medan byggandet av kommersiella fastigheter tycks vara trögare. Infrastrukturbyggen, vilka ofta är långa processer, fortsätter att vara en stark marknad.

Fastighetsförmedlingarna bekräftar bilden av en ökad efterfrågan på bostäder genom sina uttalanden om återhämtade prisnivåer på villor och bostadsrätter. *"Hela marknaden påverkades hösten 2008. 2009 var ett återhämtningsår."*

Orderingången har utvecklats positivt och förväntas fortsätta göra det under de kommande tre månaderna. *"Har väldigt svårt att se att inte efterfrågan skulle dra nu"* är en av kommentarerna om förväntningarna. Trots de positiva omdömena om utvecklingen på bostadssidan, betonar byggföretagen att det inte är ett tillräckligt tryck vare sig på byggandet av bostäder eller kommersiella fastigheter för att de ska kunna säga att marknaden är bra.

FRÅN FALLANDE TILL STIGANDE ANBUDSPRISER

I och med att man förväntar sig en prishöjning på råvaror som till exempel stål och trävaror finns ett behov av att höja priserna de kommande tre månaderna. Byggföretagen räknar därför med stigande anbudspriser, även om en hårdnande konkurrens resulterat i en prispress.

De finansiella restriktioner vilka har varit ett överhängande problem för byggindustrin under den finansiella krisen ser nu ut att ha lättat. En del av företagen upplever dock att det fortfarande råder viss brist på kapital till att sätta i gång nya projekt och att bankernas fortsatt höga marginaler gör det dyrt att påbörja dessa.

Den låga räntan tillsammans med ROT-avdraget (avdrag för reparation, underhåll, om- och tillbyggnad) har stimulerat efterfrågan på byggmaterial och bidrar till att byggvaruhusen uppger en ökad försäljning. De höjda priserna på bland annat trä har fått genomslag även för dessa företags inköpskostnader, vilket kan komma att behöva kompenseras med höjda priser framöver.

De övriga industri- och tjänsteföretag som kan ge ytterligare information om konjunkturläget inom byggsektorn styrker den allmänna bild som de stora byggföretagen ger om en långsam, men tydlig, tillväxt tillsammans med en hård prispress i dagsläget.

TRANSPORTNÄRINGEN BEKRÄFTAR BILDEN AV GRADVIS ÅTERHÄMTNING

Transportbranschen återspeglar till stor del utvecklingen inom industri- och byggsektorn då dessa sektorer bidrar med stora transportvolymerna. På detta sätt förefaller transportföretagens svar bekräfta bilden av en relativt långsam tillväxt inom viktiga delar av näringslivet. Transportföretagen tycker sig kunna skönja vissa positiva tecken, men återhämtningen är inte tillräckligt stark för att generera några markanta effekter för transportnäringen i dagsläget. Det finns dock förväntningar om en förbättring av konjunkturläget de kommande sex månaderna.

I och med att denna bransch drabbades hårt av lågkonjunkturen och inte har återhämtat sig finns det stor överkapacitet, framförallt på bilsidan, vilket pressar ner priserna och håller tillbaka det uppdämda behovet av prishöjningar. *"Man skulle kunna säga att vi har volym som motiverar personalläget, men inte priser som motiverar den nuvarande personalstyrkan"*, lyder en av kommentarerna från transportbranschen.

Det som ändå driver transportnäringen i rätt riktning är den starka utvecklingen på de asiatiska marknaderna. I Europa och på den inhemska marknaden ser man dock inte samma utveckling som i Asien, utan *"Europa kämpar fortfarande"*.

"PENGAR ATT HANDLA FÖR"

De flesta handelsföretagen uppgav att försäljningsvolymen fortsatte att öka under våren och många inom handeln har även en positiv syn på volymutvecklingen framöver. En handlare kommenterade läget med orden *"hushållen har ovanligt mycket pengar att handla för"*. Andra befarar att hushållen kommer att omdisponera delar av sitt konsumtionsutrymme och lägga en större del av detta på till exempel utlandsresor.

Livsmedelshandeln påpekade att de har gynnats av att hushållen under senare tid dragit ned på sina restaurangbesök, och kommentarer från partihandeln inriktad mot restaurangbranschen bekräftar detta. Restaurangerna utanför huvudstadsregionen förefaller ofta ha en ansträngd situation med färre gäster och lägre omsättning jämfört med läget före finanskrisen.

De regionala skillnaderna i försäljningsutvecklingen tycks bestå på så sätt att utvecklingen i främst västra Sverige ofta karakteriserades som svagare än i Stockholmsområdet och södra Sverige.

"Konkurrensen har hårdnat" var en vanlig kommentar från flera av handelns delbranscher. Denna typ av omdöme förekom inom livsmedelshandeln, bygghandeln och elektronikhandeln. I den senare förväntade sig flera företag att en hård kamp om marknadsandelar kommer att leda till strukturförändringar.

SUCCESSIVT FÖRBÄTTRAD FINANSIERING

Den gradvisa förbättringen av företagens finansieringsläge tycks ha fortsatt. I maj uppgav något mer än hälften av företagen att läget på finansmarknaderna var normaliserat medan motsvarande andel i december var strax under hälften. Det finns alltså fortfarande en stor minoritet av företag som inte anser att läget på finansmarknaderna har normaliserats även om många reserverar sig genom att påpeka att det är svårt att bedöma vad som kan anses vara ett normalt läge. En hel del företag anser också att bankerna höjt sina räntemarginaler på ett sätt som pekar på en onormal situation.

Företagens svar på frågan om tillgången på extern finansiering förändrats det senaste kvartalet indikerade en något tydligare förbättring. De flesta svarade att denna var oförändrad, men cirka 20 procent sa att den förbättrats och endast några få procent att den försämrats. Svaren på dessa frågor uppvisar inte några tydliga skillnader mellan näringslivets olika sektorer.

Vid intervjuerna i maj frågades det även om företagets syn på den framtida utvecklingen av olika finansieringsformer. De allra flesta företag föreföll inte förvänta sig några särskilda förändringar och det vanligaste svaret var att de räknar med att fortsätta med en kombination av eget kapital och banklån. Bland de större företagen fanns det dock några företag som sa sig vara intresserade av att reducera sin bankupplåning och att öka sin marknadsfinansiering (obligationer, certifikat med mera) samt enstaka kommentarer om svårigheter med att få lån med tillräckligt lång löptid.

Företagens spontana kommentarer om sin finansiering inkluderar klagomål på höga räntemarginaler samt kvarstående bekymmer för byggföretagen med finansieringen av byggprojekt. Hos en del av de större företagen kvarstod även en oro för finansieringen hos deras underleverantörer. Underleverantörernas lånebehov ökar nämligen på grund av den lageruppbbyggnad som sker när produktionen utökas. Det förtjänar dock att påpekas att denna undersökning i första hand speglar situationen för större företag.

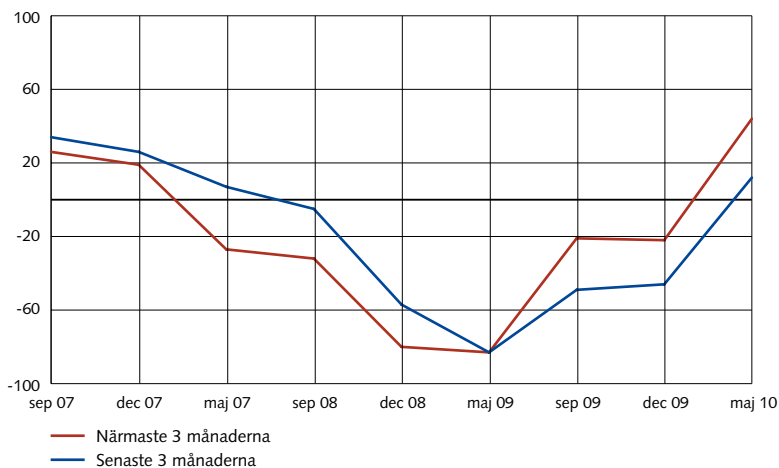
NYANSTÄLLNINGARNA ÄR FÅ, MEN SKER PÅ BRED FRONT

Många av de intervjuade företagen planerar för en marginellt ökad sysselsättning under de kommande tre månaderna och ytterst få för minskad sysselsättning. Denna typ av svar gäller för såväl industri, handel som övriga tjänster, medan byggföretagen avviker genom att ange ett starkare behov av mer personal.

Dessa svar ger ett kraftigt utslag i termer av netttotal i diagram 2 (skillnad mellan de som anger ökad respektive minskad sysselsättning). Förändringen jämfört med svaren från företagsintervjuerna i december 2009 är kraftig. Emellertid är det sannolikt att diagrammet överdriver bilden av sysselsättningsökningen eftersom många företag påpekade att ökningen är marginell.

Bemanningsföretagen lämnade en positiv bild av läget. Både rekryterings- och uthyrningsuppdragen förefaller öka för branschen, vilket tyder på att dessa företag nu växer snabbare än sysselsättningen totalt. En delförklaring till den ökade efterfrågan på uthyrningsuppdrag kan vara att många företag ännu tvekar till att fastanställa personal.

Diagram 2. Omdöme om sysselsättningen
Netttotal

Anm. Viktade netttotal baserade på antalet anställda i Sverige hos de intervjuade företagen. Frågan avser företagens bedömning om utvecklingen av sysselsättningen de senaste tre månaderna respektive de kommande tre månaderna. Netttotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett att sysselsättningen ökat (förväntas öka) respektive minskat (förväntas minska).

Källa: Riksbanken

Några företag planerar för en större utökning av sin personal. Detta gäller främst inom byggsektorn. Vissa av de företag inom tillverkningsindustrin som tidigare bantade sin personalstyrka kraftigt har också planer på nyanställningar. Dessa planer är dock i allmänhet modesta i relation till deras tidigare bantning.

Generellt är många industriföretag avvaktande till att införa ytterligare skift vilket skulle öka behovet av personal. I flera fall förefaller de osäkra på om efterfrågan motiverar en utökad produktion. Några företag inom verkstadsindustrin har fortsatt med fyradagarsveckor inom produktionen.

ANPASSAD PERSONALSTYRKA

Företagen fick även svara på om deras personalstyrka var anpassad till rådande efterfrågan. De företag som angav att den inte var anpassad fick därefter ange om personalstyrkan var för liten eller för stor och skälen till detta.

Cirka 80 procent av företagen uppgav att de hade en personalstyrka anpassad till rådande efterfrågan i maj, cirka 15 procent att de hade för liten personalstyrka och endast ett fåtal att de hade för stor personalstyrka. Dessa svar förstärker intrycket av att sysselsättningsuppgången är måttlig trots att nettotalen i diagram 2 visar på en markant ökning.

Att endast några få av de intervjuade företagen uppgav att de hade för stor personalstyrka tyder på att problemen med övertalighet var begränsade i maj. Spontana kommentarer från vissa företag tyder på att övertalighet kan ha varit vanligare tidigare.

De fåtal företag som behållit en större personalstyrka än de hade behov av uppgav som skäl främst att efterfrågan förväntas öka och att de har svårigheter med att få tag på rätt kompetens. Endast ett företag anförde som skäl att det var en planering inför pensionsavgångar.

FORTSATT LÅGA ÖKNINGAR AV LÖNEKOSTNADERNA

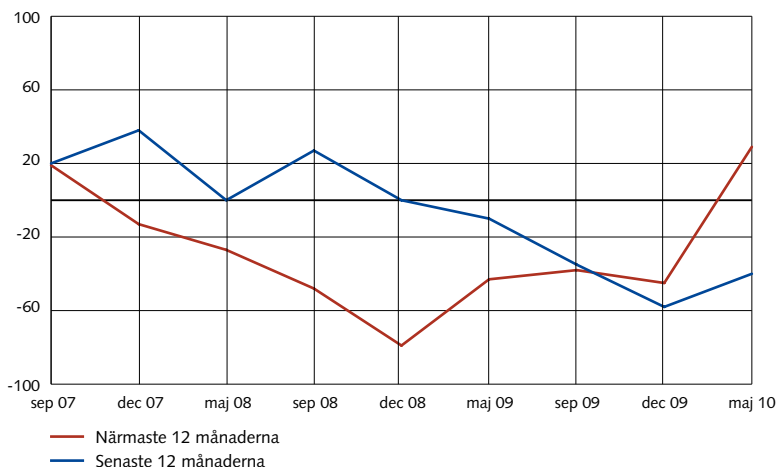
Företagen förväntar sig i allmänhet samma eller något fallande ökningstakt i lönerna de kommande tolv månaderna jämfört med den ökningstakt som gällt under de gångna tolv månaderna. Förväntningarna om avtagande löneökningar är mer spridda inom industrin än inom övriga tjänster, medan flera större företag inom bygg och handel talade om vissa ökningar, men ofta från en situation som påminde om lönestopp.

Företagens kommentarer om deras förväntningar på löneglidningens utveckling är i allmänhet relativt snarlika svaren om lönekostnadernas utveckling, det vill säga många företag räknar endast med en låg eller måttlig nivå på löneglidningen och därutöver hävdar åtskilliga företag att de inte har någon löneglidning. Emellertid är det marginellt fler företag som anger stigande än fallande löneglidning. Detta gäller särskilt inom byggsektorn där flera företag befarar att löneglidningen kan komma att öka på grund av att konkurrensen om erfaren kompetens ökar.

PLANER OCH FÖRHOPNINGAR OM HÖJDA PRISER

Företagens svar om prisutvecklingen indikerar att de i allmänhet planerar större prishöjningar än tidigare. Detta är en tydlig förändring jämfört med de svar företagen lämnade i december 2009. Samtidigt är de ofta osäkra på om konkurrensläget ger dem möjlighet att genomföra dessa höjningar och många företag ansåg sig vara utsatta för en prispress i nuläget. Bilden av en omsvängning i prisutvecklingen förstärks dock av att i stort sett inga företag längre räknar med fallande priser under de kommande tolv månaderna, medan cirka 10 procent av företagen i december räknade med att priserna skulle falla framöver.

Diagram 3. Omdöme om prishöjningar
Nettotal

Anm: Viktade nettotal baserade på antalet anställda i Sverige hos de intervjuade företagen. Frågan avser företagets bedömning om prishöjningar de senaste tolv månaderna respektive de kommande tolv månaderna. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett prishöjningar i en ökad respektive avtagande takt.

Källa: Riksbanken

Svaren skiljer sig dock åt mellan branscherna. Många företag inom industri och bygg planerar för större prishöjningar än tidigare, medan de flesta företagen inom övriga tjänster räknar med ungefär samma prishöjningar som förut.

Även inom handeln planerar företagen i allmänhet för att höja sina priser mer än tidigare efter att under flera år ha uppgett prishöjningar i avtagande takt. Samtidigt tyder kommentarer på att denna omsvängning kan vara relativt begränsad och framförallt kopplad till stigande priser på ett antal varugrupper (mjölkprodukter, fisk samt frukt och grönt). Inom handeln liksom inom övriga sektorer betonar många företag att de anser att konkurrensen hårdnat.

Sveriges riksbank
102 37 Stockholm

Tel 08-787 00 00
Fax 08-21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se